

DVIJE POLJIČKE ISPRAVE IZ XV STOLJEĆA

U splitskom Arheološkom muzeju našao sam dvije isprave iz XV stoljeća pisane na pergameni, a tiču se društvenih prilika u Poljicima. Prva sadržava tok suđenja u jednoj parnici između Poljica i plemena Tišimirovića i plemena Nenadića iz Radobolje zbog sela Selaca. Pisana je goticom. Parnica je vođena 1468. godine, a dokumenat je napisan rukom kanćelira splitske općine Marka Inguldea. Iz istog stoljeća potječe i dokumenat koji je don Frani Buliću darovao Mate Ružić iz Podstrane, sela na jugozapadnoj granici Poljica prema Splitu. U njemu se radi o izboru župnika toga sela godine 1499.

I

PARNICA IZMEĐU RADOBOLJE I POLJICA ZBOG SELA SELACA

In Christi nomine. Amen. Cum hec sit, quod assertione infrascriptarum partium millesimo quadringentesimo sexagesimo octavo de mense novembris proxime praeteriti coram nobili viro ser Matheo de Papalibus commorante comite Politii cum suis iudicibus orta et mota fuerit certa differentia inter comitem Jacobum Pavlovich Radossum Stepanovich, Mathiassium Jelacich et Joannem Cacinich de Nenadicis de Radobiglia ex una parte et comitem Stefanum Costanich, Georgium goiacovich suum consaguineum de costagno et suos attinentes qui vocantur cralichii de policio ex altera parte et hoc de certis possessionibus vocatis selza positis in districtu politii apud suos confines. In qua lite dictus comes Jacobus cum sociis petebat dictis comiti Stephano et sociis, quod sui antecessores et antiqui de sua prole iam diu pignaverunt dictas possessiones antecessoribus dicti comitis Stephani et sociorum et modo desiderant eas possessiones redimere pro pretio, quo fuerint pignorate et petierunt eos astringi ad restituendum eas possessiones et accipiendum suos denarios. Ad que interea dicti comes Stefanus et socii respondendo dicebant suos antecessores iam annis secentis vel circa emisse ad antecessoribus de nenadichiis dictas possessiones precixe pro eis cum suis heredibus et successoribus. Ipsi vero comes Jacobus et socii de nenadichiis negantes sic esse

vocaliter dixerunt, quod ostendant, quod sui antecessores emerint precise dictas possessiones, quibus respondententes dictus comes Stefanus et sui attinentes dixerunt: Nos ostendemus cum consuetudinibus politii jurando cum duodecim nobilibus viris quod precise nostri antecessores eas possessiones emerint. Que omnia audiens dictus ser Matheus de papalibus comes politii cum suis iudicibus terminavit pro observando ipsas consuetudines politii quod ipse comes Stefanus nomine suo et suorum attinentium, quod deberet jurare cum duodecim nobilibus de politio, quos nominarint dictis de nenadichiis. Qua terminatione de nenadichiis nominaverunt infrascriptos videlicet (nobiles) comitem Stefanum costanich, comitem paulum Draxoevich et comitem Matheum, suum fratrem, comitem Radossum Petrovich, comitem Juanem Tvertchovich, comitem Michlous Petrovich, comitem Stefanum Martinis, comitem Jacobum Petrichevich, Micholaum Dragochnich, Vucum Marcovich, Petrum uocassinich et dragissam goislavich.

Quibus duodecim sic nominatis viris ser Matheus de papalibus, comes politii cum suis iudicibus dedit terminum dicto comiti Stefano, quod cum suis porotnicis deberet jurare et primus terminus fuit in politio apud unam aquam, que vocatur Sasdam et in ipsum terminum juraverunt comes Stefanus costagnich predictus et comes Joannes Tvertcovich et Vuch Marchouich et Petrus Vuchassinich et Dragissa Goislauch et de eorum concordio partes fuerunt contentes venire ad presentiam Magnifici et generosi viri domini Antonii Lauredano pro illustrissimo ducali dominio Venetiarum scilicet dignissimi comitis capitanei Spalati ad concudendum has differencias et quod ad debitum finem perducerentur.

Qui nenadichii miserunt infrascriptos suos attinentes die duodecimo presentis mensis julii millesimo quadringentesimo sexagesimo nono, indictione secunda, videlicet: comitem Jacobum paulovich, comitem radossum Stephanich, comitem Mathiassium Jelacich, comitem Joannem grisnacouich cum plena libertate omnium de nenadichiis data supradictis quatuor porotnicis: nobili viro ser Nicolao de Martinis et Georgio Michaelis bogoutouach et comite Miclous gregouich et comite filipo petrouich dicto Slepich.

Qui magnificus dominus comes cum dicte partes comparuissent coram eo persuasit eis quod vadant ad suos attinentes ad inpetrandum, quod alii sex porotnici non debeant jurare, ut amicitia inter ipsas partes remaneat ad hoc, ut non sequatur fraus aliqua, qui dum se contulissent domum ad loquendum cum ceteris de nenadichiis, postea in quarto reversi suorum porotnicorum prefato magnifico domino Antonio Lauredano, comiti et capitaneo assignato die decimo nono mensis julii preteriti in ecclesia sancti Laurentii Spalati, ubi allegando de iuribus suis ad bonam intelligentiam ipsius domini comitis et capitanei per interpretatores ipsi domino comiti factas tandem retulerunt, quod sui attinentes de eorum prole volebant, quod alii porotnici dicti comitis Stefani deberent jurare presentibus nobilibus viris ser Michaele de Avarcio, ser Andrea de Albertis, ser Nicolao de Martinis, ser Bartholomco de Stefanis, milite domini comitis et Jacobo Bilicich et Georgio Desich et Matheo Descouich de Almissa et Georgio Michaelis bugoutouich, prestaldo comitatus politii jurato, et comite Miclous Gregorich, prestaldo, et comite filipo petrouich dicto Slipach pristaldo et quia ipsi de nenadichiis dixerunt habere comitem Radossum pro confidente et nunc fuerunt contenti, quod sexti po-

rotnici sacramententur et comes Radossus non sacramententur, quia si ceteri jurabunt sicut fecit comes Stefanus de costagn, uolunt cedere consuetudini et se removere ab eorum petitione

Quibus omnibus auditis prefatus magnificus dominus Antonius comes et capitaneus ad instantiam ipsorum de nenadichiis dari fecit sacramentum comiti paulo draxoenich et comiti Matheo suo fratri et comiti Michlouso petrouich et comiti Stefano Martinouich et comiti Jacobo petriceuich et Michlouse dragochnich, qui omnes tactis scripturis iuraverunt ad sancta Dei euangelia prout iuravit comes Stefanus costagnich supra nominatus, quod dicte possessiones fuerunt empte ad antecessoribus de nenadichiis precixe pro se et suis heredibus et successoribus.

Propterea prefatus magnificus dominus et capitaneus habita optima deliberatione super premissis videns quod dicti porotnici iuraverunt secundum suas antiquas consuetudienes terminavit et sententiavit, quod dicte possessiones Selce cum suis confinibus debeant esse et remanere dicto comiti Stefano Costagnich et Georgio Goiacovich.

Sada slijede dva iščezla retka zaključne formule, i onda konačno:

Lata, data et sententialiter promulgata fuit dicta sententia siue terminatio per prefatum Magnificum dominum comitem et capitaneum Spalati in ecclesia sancti Laurentii de Spalato, quem locum sibi pro iudicio elegit et pro maiori comoditate partium ad complendum predicta et comisit mihi notario et cancellario infrascripto, ut de premissis omnibus publicam faciam scripturam ad memoriam futurorum astantibus partibus antedictis et presentibus testibus suprascriptis et cum sigillo maiori sancti Márci suspenso pendente ad cordulas serici viridis (coloris) muniri (fecit) ad memoriam futurorum.

Ego Marcus Inguldeo quondam nobilis viri ser Vitalis de Justinopoli publicus imperiali auctoritate et Venetiarum notarius ac iudex ordinarius et adpresens magnifice comunitatis Spalati cancellarius predicta omnia assentientibus partibus ex mandato scripsi et in hanc formam redegem cum signo et nominis mei appositione in fidem omnium premissorum.

S. N. (Signum notarii): Isprepleteno veliko slovo I, i ime *Marc* s križem na vrhu.

Dakle radi se o tome: Poljički knez Matej Papalić pošao je 1468 .g. u Poljica da sa svojim sucima sudi u raznim parnicama. K njemu su pristupili Nenadići iz Radobolje tražeći da im Poljičani vrate Selca, koja su pradjedovi Nenadića dali u zalog Kraljićima i da Kraljići prime svoj novac od njih. Na to Stjepan Kostanjic u ime svojih suplemenika Kraljića odgovori da su njegovi pradjedovi Selca kupili za gotovo novac (precise), a nisu ih dobili u zalog. Nenadići su poricali tu riječ i tražili od Kraljića da dokažu svoju tvrdnju. Oni su odvratili da će je dokazati po poljičkom običajnom pravu: zakletvom dvanaest poljičkih plemića. Na to im je Papalić odredio rok za zakletvu. Poljičani su imenovali svoje porotnike i prvo je ročište bilo kod vode Sazda (zapravo Šezdan u Kostanjama). Još su bila dva ročišta, jer posljednje za koje su se stranke složile da bude u Splitu dokumenat broji kao četvrto. Posljednje je, dakle, ročište bilo kod splitskoga mletačkog kneza Antonija Loredana.

Dne 12. VII 1469. poslali su Nenadići svoje ljude i dne 19. VII u crkvi sv. Lovre (to je bila kneževa kapelica dvorska) na četvrtome ročištu izjavili su

da su zadovoljni da se poljički porotnici zakunu pred izabranim i odličnim Splićanima. Kad se je zakleo prvak poljički knez Stjepan Kostanjić, onda su Nenadići prepustili da njih zastupa knez Radoš, pa kako on odredi, neka onda bude. I ako se Poljičani zakunu s privolom Radoševom, oni će odustati od parnice. Poljičani se zakleše na evanđelje i knez Loredano dosudi njima da posjeduju Selca.

Ova je parnica interesantna za povijest Poljica i Radobolje već stoga što je ona pismeni dokumenat prvi po vremenu koji pokazuje kako se sudski postupak izvodio po Poljičkom statutu, a onda i zato što je s njom povezana jedna povelja Tvrтка I iz 1382. koja svjedoči kako su Nenadići došli u posjed Radobolje i kuda se je ona prostirala.

Upoznat ćemo se dolje s materijalnim podacima dokumenata.

Selo Kostanje nalazi se u srednjim Poljicima na najistočnijem kraju ove župe. Uza nj je Podgradje, koje svojim imenom podsjeća na neki grad, gradinu, a ta se ruševina nalazi u hrastovoj šumi nad selom, ali je rimska, a ne sredovječna. Kostanje spada u broj dvanaest iskonskih katuna poljičke župe koja su naselili poljički plemići. Kostanje je u srednjim Poljicima i pripadalo je plemenštini roda Tišimirovića. Osim Kostanja pripadali su tome plemenu još i sela Zvečanje, Čičla, i Gata. Selca zbog kojih se vodi parnica bila su zapravo komšiluk Kostanja.¹ Kostanje su poznate zbog dobra vina, ulja i voća, dok su Selca kamenito polje, gdje seljaci sade lozu između živoga kamenja, ali je vino izvrsno.

Radobolja ili kako se piše u dokumentima i Radobilje, zajedno s Katunima i Kruševom, nalazi se s druge strane Cetine, tako da je Radobolja s lijeve, a Poljica s desne strane. Radobolja je krševito polje koje se pruža preko više sela. Nadbiskup splitski Cupilli u svojoj vizitaciji godine 1711. ovako opisuje granice Radobolje: »Na zapadu mjesto zvano Postinama (Podstinje) svršava u Vučipolju i prelazi rijeku Cetinu i dopire do Ugljana i dopire do Lovaçibunara, pruža se na brdo Pazni(?) i kreće prema Velikom Svibu i prelazi preko Krivodola na Dizbatov(?). Granicu župe okružuje Grabovac do Medov-Doca i prolazi donji Zagvozđ u planini zvanog Biokovo, silazi Čiklom, Poletnica sa zapada vode zvane Kljeva koja je blizu mora, i prema zapadu do granice Slimenskoga (danas selo Slime) i kod granice Podgradja do mjesta zvanog Podstinje.²

Opširnije granice donosi Pavić u svojim »Prinosima za povijest Poljica« prema jednoj već spomenutoj ispravi Tvrтка I iz godine 1382. Ta se čuva u arhivu omiške općine, a štampao ju je J. Alačević u Maschekovu Manuale del Ragno di Dalmazia per l'anno. 1875, str. 145 i dalje.

Ta Tvrtkova isprava, nažalost, sačuvala se je samo u lošem talijanskom prijevodu, a bila je napisana na hrvatskom jeziku.

Oblik je povelje neobičan, izrađena je u narativno-dialoškom načinu: »Mi Tvrtko, sin bana Stjepana, Božjom pomoću kralj Seminisa(!) Usore, Drine i Donjih krajeva, tj. kraljevstva bosanskoga i Hercegovine, Primorja i Krajine, nalazeći se u Bobovcu, gradu naših kraljevstvá, našoj prijestolnici, dodjoše pred Našu svjetlost, odlična gospoda od Radobolje po imenu knez Vukac, sin Nenadov, sa svojim sinovcima.

¹ Frane Ivanišević: Poljica, Zbornik za nar. život i običaje, knj. VIII, sv. 2, str. 187.

² Katić Lovre: Prilike u splitskoj okolici poslije odlaska Turaka, Starine 47, str. 251-252.

Gore rečeni reče: „Svijetli kralju, pritisnuvši me nevolja zajedno s mojom braćom Nenadićima kad smo se borili s Ivanom Meljočićem za našu plemenštinu Nenadića, bilo mi je nužno da založim Bratku i Vukši Reljićima jedan dio mojih i moje braće Nenadića zemalja na granici Poljica, zvane Seoca, za rok od pet godina. Sada se navršava šest godina što Vi vladate plemenštinom našom i moje braće Nenadića“.

Kralj reče: „Dobro sam razumio vaše riječi. Kažem: davat ćete po običaju zemlje 50 mjera zvanih Vuškić, svaka mjera od 16 dinara, novac koji teče u zemlji“. – Reče knez Vukac Nenadić sa svojim sinovcima: „Dajte mi svjedočanstvo o ovoj pogodbi“. – Reče kralj: „Uzmite, kako Vam se sviđa“. – Reče knez Vukac Nenadić sa svojim spomenutim sinovcima: „Uzmišljem vojvodu Hanca i njegovu družinu i vojvodu Bašića Mirkovića i njegovu družinu“.

I poslije toga zamoli knez Vukac gospodstvo mi zajedno sa svojim gore spomenutim sinovcima: „Svijetli kralju, postavi mi prave i zakonite i istinite granice plemenštine moje zajedno s mojom braćom Nenadićima u otvorenom listu da ovo bude stalnije i zakonitije pred budućom gospodom“.

Reče kralj: „Upoznali smo vjernost onih koji su se predstavili svijetloj kruni ugarskoj i prvoj gospodi i baronima Bosne i zapovijedam datarijima da odrede zakonite i slobodne medjaše njihove plemenštine, i to neka bude vjerodostojno ubuduće pred gospodom kao granice: od Poljica brda zvana Botajna³ do vrha Grižine koji se zove i Gradina⁴ prema Ljubošinu koji se prije zvao Repetlika,⁵ prema vrhu Vrsatica,⁶ ravno na put zvan Studenac,⁷ putem na Gradinu na Sutočila,⁸ putem na grobove poviše Crljivice,⁹ putem prema Lovreću, pa putem sjeverno na Mramore¹⁰ preko Tisine¹¹ (Mijina počivala) na Novu lokvu¹² pa na Biokovo i Dragovićušu,¹³ pa nizbrdo na Dunaj-soline¹⁴ do stijena zvanih Koromašnice,¹⁵ pa natrag prema Slimenu¹⁶ do pećine Cavečića spilje,¹⁷ na Borak vrelo,¹⁸ pa natrag navrh Okladnice¹⁹ ravno na gomile Povilo,²⁰ pa ravno na Cetinu na Sezdan-vođu i na Botajnu. Dano u Bobovcu dne 5. mjeseca travnja 1382.“

Dakle kneževina Nenadića Radobolja zapremala je sela: Kostanje, Podgrađe, Blato, Nova Sela, Katune, Kreševo, Opanke, Žeževicu, Zadvarje, Slime,

³ Botajna je vrhunac Mosora, koji dijeli Kostanje od Trnbuha.

⁴ Grižina ili Gradina je greben na Mosoru prema Blatu i Novim Selima.

⁵ Ljubočin i Repetlika nalaze se u Blatu na Cetini i u Novim Selima.

⁶ Vrsatica je lokalitet u Biorinama (Imotski kotar, na početku)

⁷ Studenac, lokalitet u Biorinama.

⁸ Gradina i Sutočila u Cisti.

⁹ Crljivica – glavno nalazište stećaka, nalaze se u Cisti na dvjema prethistorijskim gomilama uz cestu koja vodi put Imotskoga.

¹⁰ Mramori su stećci u Lovreću. Tako ih narod naziva.

¹¹ Tisina je tromeda između Lovreća, Opanaka i Medov-Doca.

¹² Nova lokva je između Medov-Doca i Grabovca.

¹³ Dragovićuša je lokalitet na Velom brdu kod Makarske.

¹⁴ Dunaj – soline nalaze se zapadno od Makarske.

¹⁵ Koromašnica je još zapadnije od Makarske.

¹⁶ Slime, Kučići i Svinjšće sela na lijevoj strani Cetine nad Omišem.

¹⁷ Čavelića spilja nalazi se u selu Svinjšću.

¹⁸ Vrelo Borak nedaleko morske obale u Rogoznici kod Omiša.

¹⁹ Okladnica je kota 534 sjeverno od Boraka.

²⁰ Povilo u Kučićima kod Tomasovića kuća.

Za sve ove lokalitete vidi citiranu Alačevićevu radnju u Maškovu Manualu.

Svinišće, Kućišće, Biorine, južni dio Ciste, Medov-Dolac, zapadni dio Grabovca, Veliko Brdo, Bast, Bašku Vodu, Brela i dio Rogoznice. Ovaj je feud bio darovan Nenadićima od ugarskoga kralja za iskazane usluge, ali im ga je kušao oteti Ivan Meljočić. Ne imajući dosta novca za ratovanje, Nenadići su ga pozajmili u Bratka i Vukše Reljića Poljičana i založili im Selca za pet godina.

Od osoba spomenutih u parnici poznate su nam po drugim dokumentima ove: Brativoj i Vukša Poljičani spominju se u ispravi bana Dionizija godine 1244, u kojoj se govori o miru između Splićana i Trogirana (Cod. dipl. IV, 235-236). Ti su Poljičani bili neprijatelji kralja Bele IV, a prijatelji Splićana i zato isključeni iz pomilovanja i mira. No velik je razmak vremena između 1244. i 1377, kad su Bratko i Vukša Reljić pozajmili Nenadićima novac. Jedva da bi Reljići mogli biti unuci tih Brativoja i Vukše spomenutih u Dionizijevoj ispravi, a to je moguće po činjenici da se djedovska imena navraćaju kod unuka.

Radoš Petrović bio je poljički porotnik. On je u ime Poljica zajedno s Ivanom Grgurevićem 2. II 1444. uglavio s predstavnicima Splita pogodbu pod kojom su Poljica priznala mletačku vrhovnu vlast. Zato su Radoš Petrović i Ivan Grgurević dobili za nagradu od Mlečana zemlje oko Zakučca pred Omišem. U istoj parnici porotnici su poljički Pavao Dražoević i njegov brat Matej. Njihov je otac Dražoje bio poljički knez 1350. godine.²¹ On je imao pet sinova: Grgura, Martina, Pavla, Mateja i Ptrinu.²² Od tih pet, eto, dva su, Pavao i Matej, porotnici u ovoj parnici. I ovoj dvojici braće Dražoevića bila je određena godišnja plaća u spomenutoj pogodbi o predaji Poljica Mlečanima od 40 malih lira. Kasnije, 1473. godine, spominje se Matej Dražoević kao jedan od urotnika protiv mletačke vlasti s namjerom da zauzme Split i Omiš za ugarsko-hrvatskoga kralja. Ovi su Dražoevići bili unuci Jurja Dražoevića, koji se je prvi naselio u Poljicima i od koga je poteklo to pleme glasovito u poljičkoj povijesti. Brat Pavla i Mateja Dražoevića knez Grgur sa svoja četiri sina dobio je od Mletaka na dar jednu kuću i godišnju plaću od 60 lira, također za zasluge za predaju Poljica. Porotnik Ivan Tvrtković također je poznat iz pogodbe o predaji Poljica Mlećima. Njemu i njegovim sinovima poklonjene su svakome po jedna kabanica i trideset lira i suviše godišnja plaća po 20 lira.²⁴

Nije bez značenja što Poljičani izabiru za svoje porotnike ljude koji su bili u osobitoj milosti Mlečana i njihova kneza u Splitu. Urađeno je to s namjerom da im se lakše vjeruje.

Od drugih poljičkih porotnika treba zabilježiti Gojslavića koji je bez sumnje pripadnik plemena kasnijih Gojsalića, od kojega je bio knez Frano Gojsalić 1797. godine.

Radobolju zastupa Jakov Pavlović. On je od plemena Nenadića i nosi patronimičko ime Pavlović po ocu Pavlu. Možda su potomci njegovi današnji Pavlovići u Katunima.

²¹ Pavić: Prinosi za povijest Poljica, str. 37.

²² Škarica Petar: Doba naselenja ugarskih i bosanskih plemića u bivšoj župi poljičkoj, str. 26.

²³ Pivčević don Ivan: Povijest Poljica, str. 18, 19; Škarica don Petar: Doba naselenja, str. 23; Pavić: Prinosi 65-70.

²⁴ Pavić: Prinosi za povijest Poljica, str. 38.

Ostali poljičkih porotnika glavni njihov zastupnik je Jakov Kostanjić sa svojim rođakom Jurjem Gojakovićem. Oni govore u ime svoga plemena Kraljića (Kraljića). Godine 1807. bio je u Čičli, dakle u srednjim Poljicima, knez Kraljić, zvan Stajić, osuđen od Francuza zbog bune protiv njih.

Već je spomenuto da su Nenadići pozajmili novac u Bratka i Vukše Reljića. Reljići još danas žive u Ostrovici, i opet dakle u srednjim Poljicima, a novo im je ime Alfirević i Jeronić. Ivan Jeronić bio je poljički vojvoda iz Ostrovice i sudjelovao je u buni protiv Francuza 1807. Drugi, stariji, Ivan Jeronić bio je poljički knez 1777–1778. godine.²⁵

Po čitavom sadržaju i toku parnice jasno je da se vodila po poljičkim zakonima. Nenadići tvrde da su ab immemorabili (to znači ono »secenti«) založili Poljičanima Selca, a Poljičani naprotiv kažu da su oni kupili Selca od Nenadića. Ovo selo kao i Kostanje i Podgrade spala su pod feud Radobolje iako su bila poljička. Kako da protumačimo da godine 1468. nisu Nenadići donijeli na sud onu povelju Tvrтка I iz godine 1382? Njom su mogli dokazati da su zaista založili, a ne prodali Selca.

U Poljičkom statutu pismeni dokumenat najtvrdje je svjedočanstvo. U tome Statutu »kapitul od parbe«, član 73a glasi: »Ako li ima liste stolačke ali (ili) kapituoske, ali od koje gospode, ali ine koje dostojne listove, ne more biti rota proti listom, ne uhitiv i ne razbiv za krivoga«. Dakle, tko ima pismenu odluku poljičkoga stola ili pravovaljane povelje gospode, protiv toga nema sudjenja (rote) na temelju zakletve porotnika, osim da dokaže da su ta pisma krivotvorena.

Kad su Nenadići imali povelju kralja Tvrтка I iz 1382. godine u kojoj stoji da su oni založili Selca Bratku i Vukši Reljićima, bilo bi dosta da je iznesu, i parnica bi bila završena, a kako to nisu učinili, onda ili je povelja bila sumnjiva, ili su je oni u ona burna vremena izgubili.

Svakako od 1382. do 1468. prošlo je 86 godina, pa pravom Poljičani kažu da oni drže te zemlje od pamtivijeka (annis secentis).

Nego je čudno da ni Poljičani nemaju nikakva pismenog dokumenta o kupovini. Da su ga imali, bez sumnje bi se njime poslužili i iznijeli ga da dokažu svoje pravo.

Član 73b Poljičkoga statuta jasno određuje: »Nu li i druga strana ima koje podobne listove, tribuje viditi i razgledati koji su listi bolji i stariji i s boljim redom učinjeni, i je li po nih ulizeno u držanje. »Budući da su Poljičani bili u posjedu (ulizli su u držanje) Selaca, to bi im pismena pogodba bila od presudne važnosti.

Nenadići su postupili po poljičkim zakonima kad su tražili Selca kao svoju baštinu. Poljički statut u članu 73a određuje ovakav postupak: »Ovi koji pita (traži) – ovdje Nenadići – govori: »Držiš moje, ali mojih starih, ča pristoji mene, hotio bih s pravdom da bi bila moja plemenština«. Drugi odgovara – u našem slučaju Kraljići: – »Ja sam kupio, ali (ili) izdvorio zakonom vikuvničim, a ne držim ni posidujem tvoga ni tvojih prvih, ne daj Bog! Tomu more biti pravda, toj je (to jest) porotje zakonom po držanju, i tko je u držanju, najliše odavna, veliku prav ima i toliko veće, ako je držao mirno bez utiske (protivljenja) od nikoga.« Dakle po tome članu melior est pars possi-

²⁵ Pavić: o. c., str. 113, 123, 137, 138.

dentis ili vrijedi preskripcija, osobito ako se za dugo vremena nitko nije protivio onome koji posjeduje. No ako se stranke nagode da bude rota, tj. da uzmu porotnike koji će se zakleti da jedna ili druga strana ima pravo, onda Statut to osobito cijeni i u članu 73c određuje: »Ako bi se strane među sobom ponudile i ako bi koja strana od dviju rekla drugoj: Vazmi sebi rotu ili ju meni pusti, oberi (odaberi) koje ti godi – to je velika prav i tomuj se ne more lako prigrivoriti.«

Član 73d nastavlja: »I ako se jur odluči porotje jednoj strani, samo deset po zakonu iz plemenščine i nalože se porotnici, onda stojeći voljna bi onaj strana drugoj strani rotu vratiti s polovicom tih istih porotnika.«

Po tim zakonima vođena je ova parnica i započeta je posve u suglasnosti s odredbama Statuta pred poljičkim knezom i njegovim sucima, a to je poljički »stol«, tj. kad knez ide oko gore sa svojim sucima, što je Matej Papalić i bio dužan kao knez činiti prema pogodbi pod kojom su Poljičani primili mletačku vrhovnu vlast.

Pred kneza i suce izneseno je to pitanje, jer se je radilo o plemenščini, tj. o društvenoj imovini. Šteta što naš dokumenat ne donosi broj sudaca da se vidi jesu li još 1468. uz didiče sudila i vlastela, ali budući da među porotnicima ima i vlastele (Dražoević), po svoj prilici bilo je vlastele i među sucima.

Po članu 3. Statuta (kako je već rečeno) do druge polovice XIV stoljeća poljički se je sud sastojao od 13 sudaca, četiri vlastelina i devet didiča.²⁶

Kad se radi o plemenščini, Statut u članku 63a određuje: »Ako li tko koga pita po zakonu iz plemenščine, ili je malo ili veliko, ima ga pozvati najpri po zakonu i običaju poljičkom, kada knez gre oko gore, zač se ne mogu uložiti u plemenščinu ini, nego knez i suci, ne budući volja obiju stran.«

Po tome članku Nenadići »pitaju«, tj. traže od Poljičana svoje selo Selca. Latinski termin u dokumentu »petebant« doslovno odgovara »pitati« u Poljičkom statutu.

Jakov Pavlović u ime Nenadića pita za neke posjede koji se zovu Selca, a nalaze se »in districtu Politii«. Distrikt kotar, to je župa poljička.²⁷ U peticiji Nenadića Selca su u poljičkoj župi, a po povelji kralja Tvrtka ona se nalaze u okrugu Rađobolje.

Iako Nenadići nisu Poljičani, ipak su se morali obratiti poljičkom stolu za svoje pravo jer, kako rekosmo, sporno zemljište nalazi se prema dokumentu traženja u poljičkom distriktu, a Poljički statut u članku 3. i 4a ne priznaje druge kompetencije nad Poljičanima nego kneza i njegove suce.

Članak 4a glasi: »I zakon je poljički da ne more priti (parničiti) Poljičanin jedan drugoga, nego najpri na poljičkom stoli, ali ti na zboru ni iz jedne riči. Ni ini čovik, nijedan ne more priti Poljičanina inudi nego najpri na stoli poljičkom. A to je iz zemlje ka je na katarih poljičkih.«

Dakle, ne može podići parnicu niti inostranac protiv Poljičanina zbog zemlje u poljičkoj župi, nego samo na poljičkom stolu, sudu.

Sve okolnosti u parnici Nenadiću potpuno se slažu s odredbama Poljičkoga statuta. Parnica je podignuta protiv plemena Tišimirovića, tj. onoga plemena koje je stanovalo u srednjim Poljicima, u iskonskim selima Kostanje,

²⁶ Barada Miho: Starohrvatska seoska zajednica, str. 99.

²⁷ Za značenje »districtus« vidi Mažuranić Vladimir: Prinosi za pravno-povijesni rječnik pod tom riječju.

Zvečanje, Čičla i Gata. To se razabire po ljudima koji zastupaju na sudu Poljičane: knez Stjepan Kostanjić, čije samo ime odaje da je iz Kostanja, njegov rođak Juraj Gojaković (suum consaguinneum de Costagno), o kojem sama parnička isprava svjedoči da je iz Kostanja, njihovi suplemenici, vrvna braća, Kraljići (suos attinentes qui vocantur Kralichii de Politio). Kako je već zabilježeno, Kraljići su u Čičli, dakle u selu Tišimirovića. Nenadiće predstavlja Jakov Pavlović, koje prezime još postoji u Katunima. Radoš Stipanović, Matijaš Jelačić i Ivan Kačinić od Nenadića bez sumnje su vrvna braća plemena Nenadića, kojemu je starješina Jakov Pavlović.

Nenadići su prepustili Poljičanima da se njihovi porotnici zakunu i tako su izgubili Selca. Prvo je suđenje bilo kod bistroga izvora vode u Kostanjama, koja se i danas kao i onda zove Šezdan. Takva istaknuta mjesta: vode, gomile i hrastovi bila su najzgodnija za suđenje, jer Poljica nisu imala sudbenih dvorana. Odatle i imena tolikim rotnim gomilama po našoj zemlji ne po uroti, kako su stari povjesnici mislili, već po roti, sudu.

Ova parnica između Nenadića i Poljičana posebice je važna kao prvi pisani dokument o suđenju po Poljičkom statutu poslije njegove kodifikacije i prijepisa godine 1440. Osim već spomenutoga zavođenja parnice pred knezom i sucima ovdje se navodi i zakletva porotnika kao sredstvo dokaza i broj porotnika uz prisustvo pristava pa apel na splitskoga kneza kako određuje članak 64. Statuta: »Ako li je o knezu (da stranka nije zadovoljna njegovom osudom) kada knez poljički gre okolo, onadaj ča dopita, ako bi se ka strana ne kuntentala, voljan se je apelati pri gospodina kneza splickoga i u njegovi volji stoji do tretjega obroka, ali će se apelati, ali ne.« I kod apela zaklinje se šest porotnika (kao i u ovoj parnici, omnes sex porotnici juraverunt), kako određuje i članak 65: »ima se odstati po zakonu u samo šest ljudi«.

O tome nastavlja članak 66: »Toj kako je rečeno od apela meju Poljičani plemenitimi ljudmi, ali (ili) ako bi tko na plemenita čovika Poljičanina koju parnu imajo, tako je kako je rečeno.«

U ovome slučaju baš parnica bila je protiv čitavoga plemena Tišimirovića, pa je trebalo postupati, kako određuju članci 64. i 65. Statuta, na što i upućuju riječi »tako kako je rečeno«.

Dobivši Poljičani Selca (a i Kostanje i Podgrade), zaokružili su svoju župu granicom prema istoku rijekom Cetinom, koja je ostala stalna i za ostala vremena.

II

JEDAN SPLITSKI HUMANISTA ŽUPNIK PODSTRANE

Drugi dokument glasi ovako:

In Xpi nomine. Amen. Anno Nativitatis Eiusdem millesimo quadringsimo nangesimo nono, indictione secunda, die vero prima mensis septembris. Noverint universi et singuli presens instrumentum inspecturi, quod cum ecclesie parochiales sanctorum Georgii de Postrana et Martini de Bilai unitis unites(!) diocensis Spalatensis per obitum venerabilis quondam presbiteri Michaelis canonici spalatensis extra Romanam curiam defuncti ultimi et immediati rectoris ac plebani etiam dum viverent vacarent ac carerent solatio,

et propterea ad substituendum successorem plebanum sive rectorem infrascripti patroni predictarum ecclesiarum in dicta villa de Podstrana, ut moris est, solemniter congregati, videlicet:

Gargur Radisih, Guraj Cunijacih, Mathias Radisih, Nathio Radisih, Martin Cuniacih, Nicula Cuniacih, Michovio Stanizih, Mathj Martinovih, Jacov Clarih, Jura Clarih, Simun Pothcovih, Martin Stanavih, Ivan Drobglan, Bencho Stanavih, Dragissa Pavlovih, Antonij Rauchovih, Jacov Rauchovih, Petar Gurhovih, Filip Mathicevich, Nicula Remetovih, Stipan Clarih, Ivan Domianovih, Rado Crastovina, Ivan Stanizih, Jura Dragih, Ivan Stanizih, Petar Jacoglih, Ivan Pavizih, Mati Pavizih, Mati Barih, Lakov Pribisaglih, Michovil Pribisaglih, Milun Dminachovih, Martin Vladavih, Pavao Vuchovih, Petar Vuchovih, Mathi Mladinovih, Martin Charzih (Hržić) Andria Marinovih, Martin Raguchovih, Ivan Nezih, Stipan Vuczih (Vukšić), Ivcha Antosevih, Ivcha Vuchasovih, Manis Pavlovih, Vucan Poncenovih, Stipan Poncenovih, Petar Poncenovih, Simun Michovilovih, Petar Drasih, Ivan Bozichovih, Jurih Bozichovih, Gađri (Jadri) Bozichovih, Martin Sigih. Omnes predicti facta prius inquisitione diligenter et Spiritus Sancti gratia invocata ad honorem Dei et Beate Virginis Marie ac Sanctorum Georgii martiris et Martini confessoris ac omnium sanctorum plena concordia et consensu omnium infra scriptorum patronorum in dominum presbiterum Rogerium Stefani Capogrosso canonikum spalatensem ibi presentem virtute atque multa honestate preditum unanimiter consesserunt ac ipsum in plebanum presbiterum rectorem dictarum ecclesiarum postulaverunt eligendo et postulando elegerunt, ut hoc modo vel quocunque alio, quo electio valere possit, melius et tenere valent pleno jure presentibus spectabilibus viris Francisco de Grisogonis et Martino de Martinis, nobilibus Spalatensibus testibus habitis et rogatis acta fuerunt hec in villa de Podstrana diocesis Spalatensis.

S. N. Et ego presbiter Marcus Natalis canonicus spalatensis publicus imperiali auctoritate notarius omnibus ut prefertur presens fui una cum prius nominatis testibus et ea sic sicuti vidi et audivi ut notarius sumpsit et me subscripsi ac signo et nomine mei more tabelionatus in fidem et robur premissorum.

Dakle 1. rujna 1499. sastavljen je taj zapisnik o izboru župnika jednoga od najstarijih sela splitske biskupije. U Podstrani su bile združene dvije crkve u jednu župu, što je neobično, ali bit će valjda svaka crkva služila za svoj dio sela i župe onim seljanima koji su u blizini stanovali. Umro je svećenik Mihovio, župnik tih crkava, koji je ili dugo bolovao ili nije stanovao u župi, što zaključujem po onome kad se kaže u ispravi da je župa bila prazna i dok je on živio. Poslije njegove smrti skupili su se patroni župe, a to su starenici sela i bez sumnje potomci onih koji su crkve sagradili, pa su izabrali novoga župnika. Bila su 54 patrona, od kojih dvije ženske, što je znak da je patronatsko pravo prelazilo na nasljednike, pa kad je izumrla muška loza, onda je to pravo prešlo na žensku lozu. Nešto slično nalazimo i u patronatu sv. Marte u Bijaćima. Od ovih svih patrona i njihovih obitelji nisu ostala nego tri prezimena danas u Podstrani. To su Jakovljići pod današnjim imenom Jakovac, Barići i Božikovići, kojih posljednjih ima dvadesetak obitelji. Remetići, potomci Remetovića u ispravi, izumrli su pred osamdeset godina. Hržića ima danas u Splitu, i po svoj prilici potječu iz Podstrane kao i tolike splitske

obitelji koje su došle iz Poljica. Ostala prezimena nestala su ili izumrcem plemena, ili su promijenila prezime, ili su se obitelji iselile.

Crkva sv. Jurja nalazi se povrh sela Podstrane. Još je oko nje sačuvano groblje gdje su Podstranci pokapali svoje mrtve do XVII stoljeća. Od toga doba pokapaju kod crkve sv. Martina kao i danas. Čudno je što se za crkvu sv. Martina kaže da se nalazi u Bilaju, kad je teritorij gdje je on poznat pod imenom Stupi, što nas upućuje da tu tražimo zgradu staroga rimskoga Pituntiuma koji se tu nalazio.

Sv. Martin poznat je u hrvatskoj povijesti iz godine 839. kao »curtis sancti Martini« gdje je mletački dužd Petar Tradenico sklopio mir s hrvatskim knezom Miroslavom, i po tom je Podstrana najstarije selo u okolici Splita, kako sam spomenuo. Patron župe Podstrane bio je u najstarije doba sv. Martin i kao takvoga nalazim ga ubilježena u popisu župa oko Splita iz godine 1495 (vidi moju radnju »Popis župa iz XV vijeka u okolici Splita« u »Listu biskupije splitske« broj 3, 4, 5. godine 1938).

U Statusu iste biskupije godine 1904. označena je kao bivša župska crkva sv. Antuna, koja se nalazi u gornjem dijelu sela, a u Šematizmu 1853. kao i u vizitaciji nadbiskupa Bizze god. 1748. naznačena je Velika Gospa kao titular crkve. Danas je župska crkva posvećena Imakulati, ali je patron župe sv. Martin. Uza sve ove promjene možemo sa sigurnošću tvrditi da štovanje sv. Martina i sv. Jurja u tome selu potječe iz najstarijih vremena, još iz dominacije franačke.

Patroni su izabrali za župnika splitskoga kanonika Rogerija Capogrossa iz obitelji koja je u Splitu bila vrlo popularna i u narodu bila poznata pod imenom Kagrusović. Značajno je da se za župnika u jednom poljičkom selu bira splitski kanonik. To je znak da je Podstrana bila važna i bogata župa, a tradicija da se bira kanonik valjda se očuvala još iz vremena kad je Podstrana pripadala splitskom primorju, koje se je protezalo od Žrnovnice do Cetine, a pripalo je poljičkoj župi kad su se Poljica podvrgla Mletačkoj Republici.²⁸ Ne znači da će Rogerije Capogrosso residirati u Podstrani, ali će mjesto njega vršiti službu koji njegov zamjenik, a on će od vremena do vremena dolaziti u župu.

Kanonik Rogerije spominja se više puta u imbrevijaturama splitskoga notara de Salandisa.

Dne 26. kolovoza 1515. ustao je u kapitolu stolne crkve u Splitu kanonik Rogerije Capogrosso i kazao da je neko pismo pisano protiv Tome Nigera od kaptola, i on prosvjeduje protiv toga. Ako nastane kakva parnica na zahtjev Tome Nigera protiv nekih članova kaptola, on ih ne će braniti.

Talijanska porodica Capogrosso toliko se je aklimatizirala u Splitu da je drugi svećenik istoga prezimena, Nikola, bio na sudu hrvatski tumač latinskih spisa.²⁹

²⁸ Pivčević don Ivan: Povijest Poljica, str. 43; Lovre Katić: Imbrevijature splitskoga notara de Salandis (Starine 47, str. 175). Klaić: Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, II dio, str. 140.

²⁹ L. Katić: Novi arhivski podaci o Tomi Nigeru, Anali Histor. instituta JAZU u Dubrovniku, god. IV-V, str. 233.

Prijateljstvo Rogerija Capogrossa s Tomom Nigerom zasvjedočeno je i u pismu koje je Niger pisao iz Krakova 21. prosinca 1522. Rogeriju i primiceriju Nikoli i arcipretu Kristoforu.

Tima svojim prijateljima Niger piše pisma iz svih gradova kamo prispije kao papin nuncij tražeći pomoć protiv Turaka.

Preporučuje im svoju majku i daje naredbe kako će od njegove imovine pomoći splitskoj sirotinji u nestašici hrane koja se pojavila u gradu. Osobito je povjerenje imao naš slavni humanista i diplomata u kanonika Rogerija, jer ga u pismu naziva svojim blagajnikom (a spetabile prete Ruziero nostro zafaro et repositario).²⁹

Kanonik Rogerije nije bio prijatelj samo Tomi Nigeru već i Marku Maruliću, pa možemo s velikom vjerojatnošću suditi da je spadao u kolo splitskih humanista koji su se kupili oko Marulića i oko Frane Natalisa Božičevića. Marko je Marulić u svojoj oporuci Tomi Nigeru i Rogeriju Capogrossu, kao svojim prijateljima, ostavio neke knjige, a sigurno u ono doba nisu se oporučivale knjige onima koji ih ne bi cijenili i čitali. Bile su tada knjige veliko blago.